
ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА СИСТЕМИ МОВИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отримано: 12 травня 2025 р.

Прорецензовано: 25 червня 2025 р.

Прийнято до друку: 30 липня 2025 р.

email: diana.oliynyk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-4552-8332>

email: iryna.livandovska@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2321-7448>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-26\(94\)-42-45](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-26(94)-42-45)

Олійник Д. Б., Лівандовська І. С. Методологічні аспекти навчання граматики студентів 1-2 курсів з другої іноземної мови (німецької) по підручнику «Spektrum A1». Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 26(94). С. 42–45.

УДК: 811.112.2'36:371.3

Олійник Діана Борисівна,
викладач кафедри мовної медіації,
Національний університет «Острозька академія»
Лівандовська Ірина Сергіївна,
викладач стажист кафедри мовної медіації,
Національний університет «Острозька академія»

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ СТУДЕНТІВ 1-2 КУРСІВ З ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (НІМЕЦЬКОЇ) ПО ПІДРУЧНИКУ «SPEKTRUM A1»

У статті розглядаються методичні аспекти навчання граматики студентів 1-2 курсів, які вивчають німецьку мову як другу іноземну. Розглядаються ефективні методи навчання граматичних структур, зокрема комунікативний метод, який сприяє інтеграції граматики в усне та писемне мовлення. Особлива увага приділяється поєднанню теоретичного матеріалу з практичними вправами, які дозволяють студентам закріпити отримані знання в реальних мовних ситуаціях.

Проаналізовано роль вправ в автоматизації граматичної структури, аудіовізуальних засобів у навчальному процесі та можливості самостійної роботи студентів для поглиблення їхньої мовної компетенції. Визначено основні труднощі у вивченні граматики та запропоновано шляхи їх подолання.

Ефективне викладання граматики передбачає не лише пояснення правил, а й активне використання їх у мовленні, що сприяє кращому розумінню та засвоєнню німецької мови.

Ключові слова: навчання граматики, німецька мова, друга іноземна мова, комунікативний метод, мовна компетенція.

Diana Oliynyk,
lecturer at the Department of Language Mediation,
National University of Ostroh Academy
Iryna Livandovska,
lecturer-intern at the Department of Language Mediation,
National University of Ostroh Academy

METHODOLOGICAL ASPECTS OF TEACHING GRAMMAR TO FIRST AND SECOND YEAR STUDENTS OF A SECOND FOREIGN LANGUAGE (GERMAN) USING THE TEXTBOOK «SPEKTRUM A1»

The article deals with the methodological aspects of teaching grammar to 1-2 year students learning German as a second foreign language. Effective methods of teaching grammatical structures are considered, in particular the communicative method, which promotes the integration of grammar into oral and written speech. Particular attention is paid to the combination of theoretical material with practical exercises that allow students to consolidate their knowledge in real-life language situations.

The role of exercises in the automation of grammatical structure, audiovisual aids in the learning process and the possibility of students' independent work to deepen their language competence are analysed. The main difficulties in learning grammar are identified and ways to overcome them are suggested.

Effective teaching of grammar involves not only explaining the rules but also their active use in speech, which contributes to a better understanding and mastery of the German language.

Keywords: teaching grammar, German, second foreign language, communicative method, language competence.

Актуальність теми: Вивчення граматики є важливою частиною вивчення іноземної мови. Студенти першого та другого курсів, які вивчають німецьку мову як другу після англійської, стикаються зі специфічними труднощами, пов'язаними з інтерференцією рідної мови та особливостями німецької граматики. Це дослідження пов'язане з необхідністю розробки ефективних методів викладання граматики, які враховують ці особливості і можуть сприяти розвитку мовної компетенції студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: У галузі викладання німецької мови як другої іноземної існує велика кількість досліджень, що охоплюють різні методичні підходи та аспекти навчання граматики, зокрема: О. Євченко, Р. Кушнарук, Б. Ліндеманн, Б. Міслер, Н. Мукатаєва, Є. Осипенко, Ч. Йона, Б. Хуфайсен та ін.

Сучасні українські дослідження підкреслюють необхідність поєднання різних методів і підходів до викладання німецької мови як другої, при цьому особлива увага приділяється врахуванню попереднього мовного досвіду студентів та використанню інноваційних технологій для інтеграції граматичних структур у комунікативний контекст з метою підвищення ефективності навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. У контексті вивчення мови використання терміну «друга мова» вважається доречним, коли студент, вже вивчив принаймні одну «першу» іноземну мову. Основною метою викладання німецької мови як другої іноземної мови та як першої іноземної мови є розвиток мовних, комунікативних, лінгвістичних та культурних навичок студента, щоб він міг спілкуватися в міжкультурному середовищі. Таке спілкування зазвичай включає різноманітні ситуації прямого та непрямого мовного спілкування, які, як правило, визначаються суспільством.

Вивчення другої іноземної мови має свої особливості. Кожен, хто коли-небудь викладав другу іноземну мову, навіть протягом короткого часу, зрозуміє, наскільки легко студенти засвоюють мовні явища, які зазвичай є проблематичними при вивченні першої іноземної мови, наскільки великі можливості для прискорення процесу навчання і наскільки високою є мотивація, що виникає в результаті інтенсивності та успішності навчання. Багатомовна освіта має величезний вплив на виховання особистості (Корягіна, 2018, 8). Студенти розвивають мовну компетенцію, лінгвістичний інтелект, мовну рефлексію, аналітико-когнітивні навички, пам'ять та мовну інтуїцію.

О. Євченко наголошує на важливості врахування мовних подібностей та відмінностей між англійською та німецькою мовами, які можуть вплинути на ефективність викладання. Р. Кушнарук у свою чергу наголошує на необхідності використання сучасних методичних рекомендацій у викладанні граматики німецької мови, особливо на основі підручника «Themen aktuell 1». Б. Ліндеманн і Б. Міслер зосереджуються на впливі першої іноземної мови на вивчення німецької як другої, зазначають, що важливими є зосередження на інтерференції та передачі навичок (Бойчевська, 2014, 25).

Н. Мукатаєва та Є. Осипенко вивчали особливості викладання німецької мови після навчання англійській, наголошуючи на важливості обох мов як інструментів міжнародної комунікації. Ч. Йона аналізує проблему викладання німецької мови білінгвальних та іноземних студентів в Україні та проводить порівняльний аналіз англійської та німецької мов. Б. Хуфайзен розглядає питання викладання німецької мови після англійської в загальноосвітніх школах і дає практичні поради для викладачів (Мукатаєва, 2013, 23).

Комунікативний підхід до граматики німецької мови є одним з провідних методів сучасного викладання іноземних мов. Його основна мета – розвинути в студентах уміння використовувати граматичні структури в реальних комунікативних ситуаціях для забезпечення практичного використання мови.

Згідно з дослідженням Н. Марченко, комунікативно-когнітивний підхід до навчання граматики сприяє розвитку граматичних компетенцій у процесі читання та аудіювання. Такий підхід робить процес навчання усвідомленим і відповідає природному способу сприйняття, характерному для психології дорослої людини. Студенти не лише механічно заучують граматичні правила, а й розуміють їхнє практичне застосування під час говоріння (Марченко, 2016, 7).

В. Лучкевич зазначає, що комунікативний підхід фокусується на розвитку навичок спілкування іноземною мовою відповідно до соціальних потреб особистості. Цей метод є одним з найефективніших способів оволодіння іноземною мовою, оскільки забезпечує інтеграцію мовних навичок у реальні ситуації спілкування.

Автоматизація граматичних структур досягається за допомогою систематичних вправ, які допомагають виробити стійкі мовні навички. Ці вправи повинні моделювати реальні мовленнєві ситуації та забезпечувати практичне застосування граматики. Основною метою практики є не лише закріплення відомих правил, а й автоматичне відтворення типових зразків у відповідних контекстах (Лучкевич, 2014, 240).

У підручнику «Spektrum A1+» реалізація комунікативного методу простежується в структурі навчальних розділів, в яких граматика подається в реальних комунікативних ситуаціях. Це демонструє ефективність методу в розвитку граматичної компетенції студентів шляхом інтеграції граматики в мовну практику. Наприклад, у розділі «Hallo und guten Tag» граматика представлена через комунікативні вправи, які знайомлять студентів з базовою структурою привітання, прощання та знайомства. Наприклад: «Ich heiße ...», «Wie heißt du?» та «Woher kommst du?» допомагають засвоїти правила відмінювання дієслів у теперішньому часі, використовуючи граматику у контексті (Буша, Сціта, 2017, 9).

Розділ «Beruf und Familie» зосереджений на засвоєнні дієприкметників іменників, узгодженні артиклів та присвійних займенників. Студенти вивчають питання «Was sind Sie von Beruf?» і «Ich arbeite als ...» не лише для того, щоб закріпити свій словниковий запас іменників, але й для того, щоб практикувати ці структури в конкретних розмовах про професії. Підручник містить вправи, що моделюють реальні ситуації спілкування, наприклад, написання коротких діалогів між учнями, які розповідають про свої професії та діяльність на роботі (Буша, Сціта, 2017, 27).

Розділ «In der Stadt» містить серію практичних вправ для вивчення модальних допоміжних дієслів та модальних дієслівних структур. Наприклад, у вправі про бронювання номера в готелі студентам пропонується використати речення «Ich möchte ein Zimmer reservieren» та «Wie viel kostet das Zimmer?». Ці дві структури дозволяють закріпити правила відмінювання знахідного відмінка іменників та артиклів без необхідності розглядати їх як окремий граматичний аспект. Важливо, щоб матеріал дозволяв студентам не лише запам'ятати граматичні структури, але й активно використовувати їх у розмові (Буша, Сціта, 2017, 49).

Важливу роль у вивченні граматики відіграють також інтерактивні методи навчання. Вони дають можливість для активного спілкування студентів з викладачем, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Ці методи включають мозковий штурм, дискусії, моделювання та рольові ігри. Ці методи сприяють критичному мисленню, розвивають навички спілкування та дозволяють застосовувати граматичні структури в реальних ситуаціях мовлення. Інтерактивні методи навчання можуть підвищити мотивацію студентів і зробити процес навчання більш цікавим і ефективним.

Граматичний матеріал у підручниках подається у вигляді узагальнюючих таблиць відповідно до контексту, в якому вводяться нові мовні структури. Наприклад, після розділу «Essen und Trinken» розміщено таблицю із відмінюванням модального дієслова «mögen» у Präsens (у теперішньому часі), яке студенти попередньо використали в розмові про харчові вподобання (Буша, Сціта, 2017, 112).

Використання аудіовізуальних засобів у навчальному процесі значно підвищує ефективність навчання. Вони дають змогу відтворювати моделі іншомовного спілкування, занурюють студентів у мовне середовище та знайомлять їх з автентичним матеріалом. Це сприяє розвитку різних видів мовленнєвої діяльності, таких як говоріння, аудіювання, читання та письмо.

Метод занурення передбачає повне або часткове занурення студентів у мовне середовище, де використовується лише іноземна мова. Цього можна досягти, спілкуючись з носіями мови, дивлячись фільми без перекладача, приєднавшись до мовного клубу або навчаючись за кордоном. Такий підхід сприяє розвитку навичок спонтанного мовлення, покращує розуміння культурних аспектів і дозволяє швидше адаптуватися до реальних умов використання мови. Метод занурення є одним із найефективніших способів вивчення іноземної мови, оскільки процес навчання максимально наближений до природних умов спілкування.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ) у навчанні граматики відкриває нові можливості для студентів. Інтернет-ресурси, мультимедійні інструменти та мобільні програми пропонують інтерактивні вправи, відео та аудіоматеріали, які допоможуть краще зрозуміти та закріпити правила граматики. ІКТ можуть організувати дистанційне навчання, що особливо важливо в сучасних умовах.

Використання аудіовізуальних засобів у підручниках «Spektrum A1» має на меті інтегрувати різні види мовленнєвої діяльності через використання аудіоматеріалів, ілюстрацій та наочних схем. Наприклад, у розділі «Freizeit und Gesundheit» студентам пропонується виконати завдання з аудіювання, в якому вони прослуховують автентичний діалог між носіями німецької мови та відповідають на запитання, пов'язані зі змістом діалогу. Тренується розуміння на слух та активно вивчаються граматичні структури в їхньому природному контексті (Буша, Сціта, 2017, 209).

У розділі «In der Stadt» студентам показують фотографії різних міських об'єктів і просять описати їх, використовуючи певні граматичні структури. Потім студенти прослуховують запис, в якому носії мови використовують ті ж самі структури в діалозі, щоб вони могли сприймати та відтворювати мову в подібних комунікативних ситуаціях (Буша, Сціта, 2017, 67).

Підручник містить інтерактивні завдання, призначені для узагальнення вивченої інформації та закріплення граматичних структур. Такий підхід дозволяє зануритися в мову та практикувати граматику в контексті.

Самостійна робота студентів є ключовим фактором у поглибленні їхніх мовних навичок. Вона забезпечує індивідуальний підхід до вивчення матеріалу та дозволяє студентам виправляти типові помилки у спілкуванні природною мовою. Вправи, що сприяють автоматизації граматичних навичок, забезпечують персоналізований підхід до усунення типових помилок.

Навчальний підручник «Spektrum A1+» надає студентам велику кількість завдань, які можна виконувати самостійно. Це допомагає автоматизувати граматичні знання та дає можливість самостійно виконувати завдання. Кожна глава має поглиблений розділ «Vertiefungsteil», що містить вправи для самостійного виконання. Наприкінці кожного розділу також є огляд, який включає зведену таблицю та ключові структури, які студенти можуть використовувати для самоконтролю. Після кожного розділу підручник містить підсумковий тест, за допомогою якого студенти можуть перевірити свої знання.

Під час вивчення граматики іноземної мови часто виникає багато запитань, які можуть уповільнити процес засвоєння мови. Однією з головних проблем є недостатнє розуміння граматичних правил, що може призвести до труднощів у застосуванні їх на практиці. Це може бути пов'язано зі складністю самих правил і неефективними методами навчання.

Інтерференція рідної мови, коли студенти переносять граматичні структури з рідної мови на іноземну, що призводить до помилок. Це явище особливо помітно при вивченні мов з дуже різними граматичними структурами. Для вирішення цієї проблеми рекомендується провести порівняльний аналіз граматичних структур рідної та іноземної мов, який може виявити можливі труднощі та запобігти помилкам.

Студентам часто важко вивчати граматичні структури через недостатню практику та відсутність автентичних мовних ситуацій. Як зазначає О. Малихін, важливо створювати мови, максимально наближені до реального середовища, що сприяє кращому засвоєнню граматики (Малихін, Гриценко, 2015, 15).

Існує кілька ефективних способів подолання цих труднощів:

- по-перше, використовувати комунікативні техніки в навчанні, щоб інтегрувати граматичні вправи в реальні мовні ситуації. Це дозволяє студентам практикувати граматику в середовищі, яке сприяє кращому засвоєнню;
- по-друге, використовувати аудіовізуальні засоби навчання, щоб допомогти моделювати реальні ситуації спілкування та забезпечити сприйняття інформації. Це допомагає краще зрозуміти і запам'ятати граматичні конструкції;
- по-третє, організувати самостійну домашню роботу студентів і зосередити увагу на розв'язанні індивідуальних труднощів і типових помилок. Це може включати виконання додаткових вправ, використання онлайн-ресурсів і приєднання до мовних клубів.

Висновки. Вивчення граматики другої іноземної мови залишається складним і багатогранним процесом, який вимагає постійного вдосконалення методів. Важливо не лише використовувати комунікативні методи, але й створювати адаптивні стратегії навчання, які враховують когнітивні особливості студентів. Вивчення граматики має базуватися на принципах, які інтегруються з іншими мовними навичками та враховують різні рівні готовності студентів, оскільки їхній попередній досвід вивчення іноземної мови матиме значний вплив на їх сприйняття та засвоєння граматичних структур.

У цьому контексті перспективним напрямком є використання штучного інтелекту та цифрових технологій для досягнення персоналізованого навчання. Інтерактивні цифрові ресурси можуть не лише ефективно автоматизувати граматичні структури, а й покращити мотивацію студентів за допомогою ігрових методів та мультимедійних матеріалів.

Подальші дослідження в цьому напрямі мають бути зосереджені на підготовці методичних рекомендацій для викладачів, які б ефективно поєднували традиційні та цифрові методи навчання граматики. Подальші дослідження когнітивних аспектів вивчення граматичних структур також необхідні для адаптації методів навчання до різних типів студентів.

Література:

1. Buscha, A., Szita, S. Spektrum A1+. Integriertes Kurs- und Arbeitsbuch für Deutsch als Fremdsprache. Leipzig: Schubert-Verlag, 2017. 256 с.
2. Бойчевська І. Особливості вивчення німецької мови як другої іноземної у загальноосвітніх навчальних закладах України // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 10, ч. 1. – С. 25–29. – [Електронний ресурс] URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2014/10_1/3.pdf (Дата звернення: 16.03.2025).
3. Корягіна А. Ю. Методичні рекомендації щодо викладання німецької мови як другої іноземної для I-II курсів спеціальності «Переклад (англ., нім.)» / А. Ю. Корягіна. – Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. – 48 с. – [Електронний ресурс] URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/Metodichni-rekomendatsiyi-shhodo-vikladannya-nimetskoyi-movi-yak-drugoyi-inozemnoyi-dlya-I-II-kursiv-spetsialnosti-Pereklad-angl.-nim.-.pdf> (Дата звернення: 16.03.2025).
4. Лучкевич В. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови: історико-педагогічний дискурс // Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. №10(2). С. 239–243. [Електронний ресурс] URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2014/10_2/36.pdf (Дата звернення: 16.03.2025).
5. Малихін О. В., Грищенко І. С. Формування загальнокультурної компетентності студентів філологічних спеціальностей: монографія / О. В. Малихін, І. С. Грищенко. – Київ: Видавництво ТОВ 2015. – 492 с.
6. Марченко Н. Комунікативно-когнітивний підхід до навчання майбутніх учителів німецької мови на базі англійської // Освіта регіону: Політологія, психологія, комунікації. 2016. №4. [Електронний ресурс] URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/447> (Дата звернення: 16.03.2025).
7. Мукатаєва Н. М. Організація навчально-виховного процесу з іноземних мов у 2013/2014 навчальному році (інструктивно-методичний лист) / Н. М. Мукатаєва, Е. О. Осипенко. – Миколаїв, 2013. – 45 с.

References:

1. Buscha, A., Szita, S. Spektrum A1+. Integriertes Kurs- und Arbeitsbuch für Deutsch als Fremdsprache. Leipzig: Schubert-Verlag, 2017. 256 p.
2. Boychevska, I. Peculiarities of Learning German as a Second Foreign Language in General Educational Institutions of Ukraine // Problems of Modern Teacher Training. – 2014. – № 10, Part 1. – P. 25–29. – [Electronic resource] URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2014/10_1/3.pdf (Accessed: 16.03.2025).
3. Koryahina, A. Y. Methodical Recommendations for Teaching German as a Second Foreign Language for First- and Second-Year Students of the “Translation (English, German)” Specialty / A. Y. Koryahina. – Mykolaiv: Petro Mohyla Black Sea National University, 2018. – 48 p. – [Electronic resource] URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/Metodichni-rekomendatsiyi-shhodo-vikladannya-nimetskoyi-movi-yak-drugoyi-inozemnoyi-dlya-I-II-kursiv-spetsialnosti-Pereklad-angl.-nim.-.pdf> (Accessed: 16.03.2025).
4. Luchkevych, V. Communicative Approach to Foreign Language Teaching: Historical and Pedagogical Discourse // Problems of Modern Teacher Training. – 2014. – №10(2). – P. 239–243. – [Electronic resource] URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2014/10_2/36.pdf (Accessed: 16.03.2025).
5. Malykhin, O. V., Hrytsenko, I. S. Formation of General Cultural Competence of Students in Philological Specialties: Monograph / O. V. Malykhin, I. S. Hrytsenko. – Kyiv: Publishing House LLC, 2015. – 492 p.
6. Marchenko, N. Communicative-Cognitive Approach to Teaching Future German Language Teachers on the Basis of English // Education of the Region: Political Science, Psychology, Communications. – 2016. – №4. – [Electronic resource] URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/447> (Accessed: 16.03.2025).
7. Mukatayeva, N. M. Organization of the Educational Process in Foreign Languages in the 2013/2014 Academic Year (Instructional and Methodological Letter) / N. M. Mukatayeva, E. O. Osypenko. – Mykolaiv, 2013. – 45 p.